

Fredsforskning ved UiT. En kommentar

Randi Rønning Balsvik

Det finnes alternativer til vold og militarisme.

Vi har sett et bilde av statuen av Gandhi utenfor bygningen for MA studiet Peace and Conflict Transformation, som signaliserer hans betydning for fredsstudiet, men da, og ikke minst ut fra krigens uhyrlighet i dagens Europa, er det viktig å fokusere på den nordmannen som virkelig har tatt utgangspunkt i Gandhis filosofi og gjerninger, nemlig Johan Galtung, som har betydd mye for filosofi og metodikk knyttet til studiet. Jeg har hørt han forelese en rekke ganger ved vårt universitet.

Noen av oss tilknyttede til UiT har i år foreslått Johan Galtung til Nobels fredspris. Vi mente tiden var overmoden for å anerkjenne Galtungs livslange arbeid i fredens tjeneste. Han var foreslått mange ganger tidligere og han hadde fått Sveriges alternative fredspris kalt Right Livelihood Award allerede i 1987. Han har en unik lang liste over æresprofessorater og priser gitt han fra svært ulike steder over hele verden, men altså, norske universitet og heller ikke Nobelkomiteen har anerkjent hans innsats.

Hva var utgangspunktet for Galtungs livsgjerning, hans misjon for fred på alle kontinent, hans gjesteprofessorater ved flere enn 50 universitet fra Kina, Japan og India til Sør-Amerika, USA og Europa, også hans rådgiverstatus til blant andre omtrent hver eneste organisasjon under FN. Hva hadde han å fare med? Hva var budskapet?

Han visste at han ikke ville drepe- og ble militærnekter, satt en tid i fengsel for det. Krig stred først og fremst mot min fornuft, sier han ofte. Han fikk det for seg at han ville studere begrepet «fred», drive med «fredsforskning», et ord som ikke eksisterte og som ifølge han selv ikke visste hva var. Bemerkelsesverdig: Han prøvde ut sine tanker om fredsforskning som foreleser ved det prestisjetunge Columbia Universitet i New York de siste årene av 1950-tallet og ble den første i verden som på et universitet, det i Oslo, fikk i gang et Institutt for fredsstudier, rundt 1960. Der ble han selv etter hvert professor, før han ti år senere ble en nomade i verden med sine foredrag og resonnementer.

Galtung har publisert over hundre bøker. Blant de første er, i samarbeid med vår store filosof Arne Næss, ei bok om den indiske Mahatma Gandhi (1889-1948). Her er vi ved roten

av Galtungs tidlige engasjement: Gandhi ble til dags dato hans store helt. La oss da repetere hva Gandhi sto for, som ble kjernen i Galtungs arbeid for fred: Ikke vold. Fredslegging av konflikter måtte skje uten voldelige midler. Gandhi tok opp kampen mot det forferdelige av internasjonale systemer: kolonialisme. I Indias tilfelle var det den britiske underkuelsen av India for å tjene makten og utviklingen av den industrielle revolusjon i det europeiske hjemlandet. Gandhi organiserte store demonstrasjoner og protestaksjoner mot det britiske styret. Han skapte nye begrep som «civil disobedience» sivil ulydighet. Det vil si fredelig kamp for Indias uavhengighet, som så i øynene at man måtte ta konsekvensene av sine aksjoner, la seg straffe, fengsle ut fra den gjeldende kolonimaktens lovgivning. Gandhi fremmet også «non-cooperation», ikke samarbeid som et våpen mot undertrykkeren. Han ble leder for det indiske uavhengighetspartiet, var en dypt religiøs hindu, men framsnakkert kastenes likeverd og også kvinnenes likeverd med menn. I verdenshistorisk sammenheng begynte kolonialismens drepende vev å rakne i det ene territoriet etter det andre, nettopp ved Indias uavhengighet, oppnådd uten militær kamp i 1947.

Som Gandhi var også Galtung opptatt av menneskers likeverd som en grunnforutsetning for et fredelig samfunn. Galtung var som Gandhi en stor framsnakker av kvinner. Gandhi fikk aldri Nobels fredspris, en feil som ble erkjent igjen og igjen av instituttets tidligere sekretær, historikeren Geir Lundestad. Vil unnlattelsen i forhold til Johan Galtung hefte ved Nobelinstituttet i framtida?

Hva slags verdensorden mente Galtung ville fremme fredens sak? Hans enorme virksomhet som foredragsholder inneholder mengder av analyser av verdenssituasjonen og søkte å utfordre tilhørerne som ofte var studenter. Han var sønn av en lege og bruker legens tilnærming i sine analyser: diagnose, prognose – terapi. Dette innebærer at han etter å ha stilt diagnosen, også forutser hva virkningene kan bli og så utvikler det vanskelige: hvilken terapi skal man komme fram til, hvilken behandling. Inspirert av legevitenskapen er tanken om FOREBYGGING sentral. Fredsforskning går ut på å finne betingelsene for et skapende samarbeid mellom grupper og nasjoner.

Galtung ser blokkpolitikk og supermakter som manglende fredsbygging. Han var intens bidragsyter til kampen mot Norges inntreden i EU i 1972 og 1994. Han var mot sammenslåing av stater i NATO, EU, og Sovjetunionen. Store blokker fremmer militarisering, kapprusting og våpenarsenaler som vil bli brukt for å legitimere deres eksistens. Fiendebilder er nødvendig for

denne type verdensorden. Så snart fiendebilder smuldrer bort, må man finne andre. Våpenindustrien klarer seg ikke uten fiendebilder.

Galtung framsnakker FN, til tross for at organisasjonen skjemmes av USAs kombinasjon av dominans og mangel på støtte. Han håper på en utvidelse av sikkerhetsrådet og avskaffelse av vetoretten. Avgjørelser må komme på bakgrunn av 2/3 flertall. Galtung har gjennomgående vært opptatt gjennom alle år av hva tilfredsstillelse av grunnbehov for verdens befolkning ville bety for en fredeligere verden. En velferdsverden. Han har også skapt det fruktbare begrepet «strukturell vold», å se at sosiale og politiske institusjoner kan hindre at mennesker får sine basale behov dekket.

Han mener at både Sovjetunionen og USA var fullstendig diskreditert på 1970 tallet, som en følge av Solzjenitsyns bøker om Gulag og USAs myrderier i Vietnamkrigen. Likevel, samlet sett er det USA som er mest utsatt for Galtungs kvasse pisk, om igjen og om igjen. Verdenspolitikken elendighet har i stor grad sin årsak i USAs streben etter verdenshegemoni. Globaliseringen som har gjort verden til et konkurrerende kapitalistisk marked er et «amerikaniseringsvanvidd». I denne forbindelsen er Galtungs vedvarende kritikk av norsk utenrikspolitikk også knusende. Norge har latt seg binde på hender og føtter av USA - underdanighet. Stadig brukes bilder av en logrende puddel som illustrasjon. Det er ikke umulig at den manglende anerkjennelsen av Johan Galtung i Norge har sin rot i hans alltid gjentagende angrep på USAs og Norges utenrikspolitikk.

Det er interessant at Galtung får en slags beundring for en amerikaner, nemlig Robert McNamara, som har stått for, etter hans mening, det aller verste. Han var forsvarsminister under USAs krigføring i Vietnam og senere, sjef for Verdensbanken som øvet strukturell vold mot verdens fattige land. I sin selvbiografi, Johan uten land, refererer Galtung til McNamaras mot ved å gi ut sine memoarer *In Retrospect The Tragedy and Lessons of Vietnam (1996)*, der han uttrykker massiv anger. Han sier om sitt land, at USA ønsket å dominere hele verden, men manglet både moralsk og intellektuell kvalitet for en slik oppgave. Vi trodde ikke bare at vi var allmechtige, men også allvitende---USA krever støtte for alt de gjør. Det eneste som kan stoppe USAs galskap er at de allierte nekter dem det, ifølge McNamara.

Størst betydning har Galtungs arbeid i teori og praksis med ferdigheter knyttet til mekling i konflikter. Her er kort- og langversjoner i form av bøker oversatt til flere titalls språk og aktivt brukt av FN i kursvirksomhet verden over. Omtrent alt som i vår tid gjøres av arbeid med konfliktløsning – av diplomater og forhandlere av alle slag er påvirket av Galtungs

tilnærming og metoder. De siste 20-30 årene har han arbeidet med sitt nettverk TRANSCEND, viet til praktisk metodikk og har selv meklet i langt over femti konflikter internasjonalt.

Grunnsynet er at militære løsninger ikke finnes, i krig er alle tapere. Grunnleggende i mekling er innhenting av kunnskap, i videste forstand, om partene i en konflikt. I dette inngår også en forståelse av hva Galtung kaller «dypkulturer», den type kollektiv underbevissthet et område har. Dette er tidkrevende, men fullstendig avgjørende for innlevelse i partenes forståelse av virkeligheten og for å oppnå empati med partene. Kunnskapsinnhenting er viktig for at en ikke går glipp av viktige årsaksfaktorer. Avgjørende for mekling er partenes opplevelse av at de blir møtt med respekt. Mekling er forsøk på brobygging, og på kreativt å komme fram til en type omforming av konflikter, som er en vinn situasjon for begge parter. Man må være forberedt på ikke å komme fram til sannheten, men sannheter- i møte med partene. Det er lite snakk om enten-eller, men mye om både-og. Fredsbevegelsen har ofte det handicap, i følge Galtung, at den blir for dogmatisk, - for selvrettferdig. Å kunne snakke meningsfylt med hverandre, se hverandre, komme i dialog for å oppnå tillit – er viktige forutsetninger for kreative løsninger.

Fredsforkjempere og fredsbevegelser er svake elementer i verdens offentlighet, det er noe mistenkelig ved dem, de løper fiendens ærend, den er ikke like beredt til å demonisere fienden, ikke overhodet tilfreds med å se på den enorme militariseringen som fredsfremmende. Nasjoner blir presset til å yte 2 prosent av sitt nasjonalprodukt for å øke militariserte løsninger på eventuelle konflikter. Personer og bevegelser som ber om ressurser til tillit og fredsskapende arbeid får de minste smuler fra bordet til ansvarlige myndigheter. Vi kan se i vår største avis i Nord-Norge at det synes mistenkelig at aktivister i fredsbevegelsen tidvis har vært knyttet til senteret for fred og konfliktransformasjon. Det blir ikke sett på som problematisk at bruk av de mest hardtslående og drepende våpen, tusener av døde unge menn kan etterlate et mareritt av ydmykelses, hat og fiendskap som bærer i seg nye kimer til krig.